

کتاب‌هایی که همیشه باید دم‌دست باشند

اگرچه امروز فروش کتاب‌های دانشگاهی به واسطه افزایش قشر دانشجو بیش از زمان‌های گذشته است و کتاب‌های رمان و داستان نیز از طرف اقشار مختلف مورد توجه قرار گرفته، شاهد رشد تنظیم و جمع‌آوری کتاب‌های مرجع و دانشنامه‌های مختلف نیز هستیم.

جام جم آنلاین: اگرچه امروز فروش کتاب‌های دانشگاهی به واسطه افزایش قشر دانشجو بیش از زمان‌های گذشته است و کتاب‌های رمان و داستان نیز از طرف اقشار مختلف مورد توجه قرار گرفته، شاهد رشد تنظیم و جمع‌آوری کتاب‌های مرجع و دانشنامه‌های مختلف نیز هستیم.

البته در این میان گاهی جمع‌آوری اطلاعات بعضی از دانشنامه‌ها به افرادی ناوارد واگذار می‌شود که در نهایت تنها نسخه رونویسی شده از اطلاعات قدیمی را در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد.

تعریف دقیق از کتاب مرجع نسبتاً دشوار است. &#171؛ اطلاعات سازمان یافته و دسته‌بندی شده بر اساس حروف الفبا» تعریفی سطحی از نظر ناشران است که شامل کتاب‌های مختلفی مانند تاریخ ادبیات، بعضی نسخ کهن و... می‌شود.

قیمت و خرید کتاب‌های مرجع

در حقیقت کتاب مرجع کتابی است که برای اطلاعات محدود و طبقه‌بندی شده به آن رجوع می‌کنند و معمولاً از ابتدا تا انتها خوانده نمی‌شود. تفاوت آن با تک‌نگاری‌ها در این است که تک‌نگاری‌ها را می‌توان از آغاز تا پایان مطالعه کرد، اما کتاب‌های مرجع همیشه دم‌دست هستند تا هر زمان لازم بود به بخشی از آن مراجعه شود.

در کتابخانه‌ها نیز کتاب‌های مرجع معمولاً در بخش مجزایی از قسمت اصلی نگهداری می‌شوند و به امانت داده نمی‌شوند. فروش و استقبال قشر کتابخوان و محقق از این کتاب‌ها 2 سطح دارد: استقبال کم از کتاب‌های عمومی مرجع و استقبال زیاد از کتاب‌های رشته‌های تخصصی.

اکبر توحیدلو از مسوولان انتشارات علمی و فرهنگی درباره خرید این کتاب‌ها می‌گوید: واقعیت آن است که کتاب‌های مرجع را فقط دانشجویان و طلبه‌ها استفاده می‌کنند و انتظار نداریم که دیگر اقشار جامعه آن را بخرند.

او درباره قیمت بالای کتاب‌های مرجع توضیح می‌دهد: این کتاب‌ها حجم بسیار زیادی دارند و مسلماً هزینه خرید آن نیز بالا می‌رود. مثلاً کتاب &#171؛ سیری در هنر ایران» حدود 400 هزار تومان است که مسلماً کمتر کسی نسبت به خرید شخصی آن اقدام می‌کند. انتظار می‌رود که انواع مختلف کتاب‌های مرجع در کتابخانه‌های شهر حتی مراکزی که شهرداری تنها برای مطالعه افراد به صورت رایگان در پارک‌ها بنا کرده است، قابل دسترسی باشد که متأسفانه این چنین نیست.

در سالن‌های مطالعه کتابخانه‌ها هم جز چند مجله قدیمی و گاهی روزنامه چیرزی در اختیار افراد قرار نمی‌گیرد. از وزارت ارشاد انتظار می‌رود که از ناشران حمایت کند تا این دسته از کتاب‌ها با کیفیت علمی مناسب‌تر و به روزتر بیش از گذشته به چاپ برسد و در مراکز عمومی در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

توحیدلو در این باره می‌گوید: وزارت ارشاد تنها بخشی از تیراژ چاپ نخست کتاب‌های مرجع را خریداری می‌کند، اگرچه قول‌هایی برای حل این مشکل داده شده، اما هنوز عملی نشده است. برای همین می‌بینیم که ناشران انگیزه‌ای قوی برای چاپ این کتاب‌ها ندارند، مگر در مراکزی چون: دائره‌المعارف بزرگ اسلامی و موسسه لغتنامه دهخدا و... .

جایگزینی اینترنت به جای کتاب مرجع

جدا از دغدغه‌های خاص درباره انتشار کتاب‌های مرجع، نباید فراموش کرد که اصولاً هزینه‌های زیاد و مشغله‌های زندگی امروز باعث شده خرید کتاب در سبد خانوارها کاهش یابد. این مشکلی عام است که گریبان کتاب‌های مرجع را نیز گرفته است.

حمید بختیاری مدیر فروش گیتاشناسی نیز با این که این امر را عاملی مهم در کاهش فروش کتاب می‌داند، اما می‌افزاید: متأسفانه این روزها مردم به یک دلیل دیگر کمتر از گذشته برای خرید کتب مرجع اقدام می‌کنند که همان اینترنت است.

نکته: جدا از دغدغه‌های خاص درباره انتشار کتاب‌های مرجع، نباید فراموش کرد که اصولاً هزینه‌های زیاد و مشغله‌های زندگی امروز باعث شده خرید کتاب در سبد خانوارها کاهش یابد. این مشکلی عام است که گریبان کتاب‌های مرجع را نیز گرفته است. واقع دسترسی راحت‌تر و سریع‌تر به اینترنت و ماهواره و رسانه‌های الکترونیکی باعث شده تا حد زیادی استقبال از این کتاب‌ها کمتر از گذشته شود.

یکی از مسائل مهم و البته فراموش شده در چاپ کتاب‌های مرجع در ایران، به روز کردن اطلاعات کتاب است که در رشته‌های مختلف و با توجه به رشد جهانی آن شاخه از فرهنگ و علم بسیار متغیر است.

شاخص جهانی به روز کردن کتاب‌های مرجع بین 5 تا 8 سال است که بیشتر موارد در ایران رعایت نمی‌شود.

البته بعضی نیز به روز کردن این کتاب‌ها را تنها محدود به زمانی می‌کنند که منتقدان اشکالات علمی کتاب را پس از چاپ در اختیار ناشران قرار دهند.

این شرط خاص برای تجدیدنظر و تغییر در اطلاعات کتاب موجب می‌شود تا بعضی پس از 2 سال به روز شوند و بعضی نیز برای چاپ

مجدد بازنویسی شوند.

اشکال در این است که گاهی يك كتاب پس از 15 سال و حتي با چاپ‌هاي متعدد و پیشرفت علمي آن دانش به روز نمي‌شود.

بازار خوب كتاب‌هاي مرجع تخصصي

با تمام مشکلاتي که در این عرصه وجود دارد خوشبختانه استقبال خوب کتابخوان‌ها و محققان از کتب مرجع در رشته‌هاي تخصصي افزايش پيدا کرده است که مي‌تواند بيانگر رشد رشته‌هاي مهجور مانده در علوم مختلف باشد.

استاد فریدون جنیدی، شاهنامه‌پژوه، درباره استقبال روزافزون مردم از کتاب‌هاي مرجع مربوط به زبان‌هاي کهن پارسي مي‌گويد: کتاب‌هايي زيادي در این زمينه در گذشته از بين رفته است. قبل از دانشجويان رشته دکتری در دانشکده ادبيات به صورت اجباري چند بخش از کارنامه اردشیر بابکان را مي‌خواندند، اما امروز فرزندان ايران بيش از گذشته با مهر از زبان نياکانشان استقبال مي‌کنند. رشته‌اي چون نجوم نيز به صورت آماتور يا تخصصي امروزه مخاطبان زيادي پيدا کرده است.

مدیر فروش انتشارات گیتاشناسي، معتقد است: کتاب‌هاي نجوم با استقبال بسيار زيادي از طرف مردم مواجه مي‌شود که به هيچ سن خاصي نيز محدود نمي‌شود.

کودکان از زماني که خواندن و نوشتن مي‌آموزند براي کسب اطلاعات کهکشاني به این کتاب‌ها مراجعه مي‌کنند حتي این استقبال را در افراد مسن نيز شاهد هستيم. البته يك مشکل نيز وجود دارد و آن زمينه توليد کتاب نجومی صحيح است.

در علمي مثل نجوم به روز کردن اطلاعات اهميت بسيار زيادي دارد. حميد بختياري در این باره مي‌گويد: مترجمان يا مولفاني که خود به کارشان علاقه دارند اطلاعات کتاب را بيش از هر چاپ جديد ويرايش و با داده‌هاي جديد این دانش در دنيا به روز مي‌کنند.

اما بعضي از محققان به علت کهولت سن يا عدم آشنائي با دريافت اطلاعات به روز جهان از طريق اينترنت و... کتابشان را حتي تا 5 نوبت چاپ بدون هيچ تبديلي در اختيار مخاطبان قرار مي‌دهند.

البته ضعف ناشران در چاپ کتاب، عدم شناسائي افراد آگاه با اطلاعات به روز، زمان زياد فرآيند آماده شدن متن تا انتشار و پرداخت‌هاي بسيار محدود براي پژوهش‌هاي علمي دقيق همگي موجب مي‌شود تا کتاب‌هاي مرجع نجوم با پیشرفت‌هاي علمي این دانش همگام نباشد.

عدم گرايش به استفاده از کتاب‌هاي مرجع مي‌تواند بيانگر آن باشد که ذهن مخاطبان به استفاده از اطلاعات آماده کتاب‌هاي ديگر بسنده مي‌کند و رجوع به منابع اصلي براي به دست آوردن درك‌هاي جديد کاهش پيدا کرده است و اگر در رشته‌هاي پرمخاطبي که اکنون کتب مرجعشان با استقبال خوبی مواجه مي‌شود، عامل مهم هزينه و روزآمد شدن اطلاعات را نادیده بگيريم، دچار همان مشکلات قبلي و تجربه گذشته خواهيم شد.

حورا نژادصداقت / جام‌جم